

این نوشته به بررسی رواج توهم توطئه در فرآورده‌های فرهنگی ترکیه (کتاب و فیلم) می‌پردازد. پر فروش ترین کتابهای تاریخ نشر این کشور چون توفان فلز و این ترکان دیوانه و پر بیننده ترین فیلم تاریخ سینمای ترکیه به نام «دره گرگان - عراق» بر مبنای این توهم ساخته و پرداخته شده‌اند. در این آثار «مثلت جهنمی» ادبیات توطئه باور (غرب مسیحی، بهبودیت و فراماسونری) به مربعی تبدیل شده که گوشه چهارم آن توطئه کرد - ارمنی بر ضد ملت ترک است.

است. به گفته پوپر، توطئه باوران بر آن اند که «هر چه در اجتماع اتفاق می‌افتد، به ویژه رویدادهایی که بر همگان ناگوار است چون جنگ، بیکاری، فقر و قحطی، نتیجه مستقیم نقشه‌هایی است که افراد یا گروه‌هایی نیرومند طرح ریزی کرده‌اند». به عقیده وی، توطئه باوری «گونه‌ای ابتدایی از خرافه (...) و در شکل جدید آن، نتیجه برجسته‌دنبوی شدن خرافه‌های دینی است». بر اساس این نظریه‌ها، حقیقت همواره پنهان و ظاهر امور همیشه فریبنده است. باید نقاب ظاهر را درید تا چهره حقیقت آشکار شود. دشمنان واقعی همیشه ناپیدا یابند و به دوستان نیز نباید چندان اعتماد کرد، زیرا بدترین دشمنان اغلب در لباس دوست ظاهر می‌شوند. توطئه باوران عقیده دارند که همه رویدادها و پدیده‌ها به هم پیوسته‌اند و مفسر تیزبین باید این پیوندها را آشکار کند. نظریه توطئه بر پایه استدلال‌های چرخه‌ای، همان گویانه (tautologique) و «ابطال ناپذیر» بنا شده است. هر آینه کسی در صدد رد آن برآید یا خود همدست توطئه‌گران است و بدین ترتیب می‌خواهد سدره افشای توطئه شود یا ساده‌لوحی است که فریب ظواهر را خورده و هنوز به رموز آرزهای تاریخ و سیاست و دغ‌لکاری ارباب قدرت پی نبرده است. رواج گسترده این نظریه‌ها در هر جامعه نشان از گرفت و گیری بنیادی در ساز و کار آن جامعه و بسته بودن افق آینده آن است. آنچه گفتیم البته بدان معنی نیست که در جامعه‌های بشری هرگز توطئه‌ای صورت نگرفته است. روابط انسانها در جامعه عرصه رویارویی منافع، اراده‌ها و خواسته‌های گوناگون و اغلب متضاد است و همواره گروه یا گروه‌هایی برای تأمین منافع خود و یا به کرسی نشاندن خواست خود دست به دسیسه چینی می‌زنند. اشکال کار

بینش توطئه باور در این است که با تبدیل این نظریه به اصل راهنمای توضیح رویدادها، راه را به روی بررسی همه جانبه پدیده‌ها می‌بندد و با شاخ و برگ دادن به توطئه‌های خیالی، مانع از دیدن توطئه‌های واقعی می‌شود. توهم توطئه را می‌توان شکل مبتدل و عامیانه تحلیلهای کارکرد باور

شریف ماردین، سیاست پژوه پر مایه و باریک بین ترک، بر آن است که «نظریه توطئه، فلسفه تاریخ ترکیه معاصر است». (۳) بر اساس این فلسفه، همه رویدادهای مهم تاریخ ترکیه از تنظیمات (۶۱-۱۸۳۹) گرفته تا انقلاب ترکان جوان (۱۹۰۸) و یا به قدرت رسیدن آتاترک (۱۹۲۲) پیامد دسیسه چینیهای خارجی بوده که به دست عوامل داخلی اجرا شده است. (۴) البته فقط ترکان نیستند که در پس پشت هر رویداد تاریخی در جست و جوی توطئه‌ای می‌گردند، ایرانیان و اعراب، اگر در این زمینه بر ترکان پیشی نگیرند، بی گمان از آنان عقب نمی‌مانند. (۵) طرفه آنکه این بینش در یکی دو دهه گذشته در جهان غرب نیز طرفداران بسیار پیدا کرده است. فروش بی سابقه رمانهایی چون رمزدوایی و محبوبیت برخی مجموعه‌های تلویزیونی چون «ایکس فایلز» و «بیست و چهار ساعت»، رونق کار «نوشترهای افشاگرانه» درباره ائتلاف شیطانی فراماسونری و صهیونیسم و رواج شایعات گوناگون درباره نقش سازمانها، محافل و انجمنهای مخفی در رویدادهای چهار گوشه گیتی از حملات یازده سپتامبر ۲۰۰۱ گرفته تا شیوع بیماری ایدز، از اقبال بلند توهم توطئه در جهان امروز حکایت می‌کند. (۶)

توهم توطئه در فرهنگ امروز ترکیه

نادر انتخابی

امروزه باور به خدایان هومری، که تحولات جنگ تروا نتیجه توطئه‌های آنها پنداشته می‌شد، از بین رفته است، ولی جای خدایان کوه المپ هومر را فرزندان کوه صهیون، صاحبان انحصارها، سرمایه‌داران و استثمارگران گرفته‌اند. (کارل پوپر)

قدرت ترکیه به قدری بدیهی است که نه فقط کشورهای منطقه، بلکه متحدان غربی مارا نیز نگران می‌کند. کشورهای غربی می‌خواهند ترکیه را تحت کنترل خود نگاه دارند. به همین دلیل ما همواره با مشکلاتی دست و پنجه نرم می‌کنیم که از منطقه و یا کشورهای خارج از منطقه به ما تحمیل می‌شوند. کار حزب کارگران کردستان (پ.ک.ک) را یکسره خواهیم کرد، اما آنان راه‌های دیگر و بهانه‌های دیگری خواهند یافت. باید همواره آماده باشیم. این بهایی است که باید برای عظمت و قدرت ترکیه برداریم. (بولنت اچویت)

نظریه‌های توطئه چارچوبی کلی برای بازخوانی تاریخ و سیاست ارائه می‌کنند. این نظریه‌ها بر آن اند که همه چیز برنامه ریزی شده است. هیچ رویدادی تصادفی و یا احتمالی نیست و هر آنچه روی می‌دهد نتیجه نیت یا اراده‌ای پنهان

می‌کند که نیروهای ترک به ارتش امریکا در عراق حمله کرده‌اند و عملیات «توفان فلز» و انکش دفاعی ایالات متحد است. به روایت کتاب، اینها جز شگردهای تبلیغاتی فریبکارانه نیست و اشغال ترکیه، مرحله‌نهایی توطئه‌ای است که دولت بوش از مدت‌ها پیش طرح‌ریزی کرده و هدف آن دستیابی ایالات متحد به منابع بور، توربو و اورانیوم ترکیه است که در صنایع نظامی، فضایی و هسته‌ای کاربرد دارند. شرکتی امریکایی که با سرمایه‌های یهودی اداره می‌شود، خواستار امتیاز بهره‌برداری از منابع زیرزمینی ترکیه است و در پی مخالفت دولت این کشور با واگذاری امتیاز، عملیات «توفان فلز» آغاز می‌شود. گذشته از شرکت امریکایی و سرمایه‌های یهودی، واتیکان و یک گروه بنیادگرای پروتستان امریکایی، دشمنان دیرین ترکیه چون یونانیان و ارمنیان نیز در ماجرا دست دارند. پس از سقوط استانبول، مرحله دوم توطئه به نام «عملیات سور» (Sevres)^۹ آغاز می‌شود. هدف این مرحله تقسیم خاک ترکیه میان ارمنیان، یونانیان، امریکاییان و احتمالاً کردان است. اما داستان به اینجا ختم نمی‌شود. هم‌روند با شرح عملیات نظامی، بیرحمی و خونخواری سربازان امریکایی و دلاوریهای مردم ترکیه، داستان پرفراز و نشیب دیگری روایت می‌شود. چهار ماه پیش از حمله امریکا به ترکیه، یک مأمور مخفی ترک که با سازمانهای جاسوسی آلمان سرسری دارد در دفتر یک ارمنی که قاچاقچی اسلحه است به پرونده مهمی دست می‌یابد که در آن مراحل اصلی این توطئه شرح داده شده است. جاسوس ترک می‌کوشد ماجرا را به مسئولان خود خبر دهد، اما این پرونده به دست بخشی از سازمان اطلاعاتی ترکیه می‌افتد که ستون پنجم دشمن است. مأمور مخفی ترک پس از کشف خیانت این گروه فرار می‌کند و تصمیم می‌گیرد به تنهایی ترکیه را نجات دهد و بدین منظور دو بمب اتمی در واشنگتن و نیویورک کار می‌گذارد و چهار روز پس از آغاز عملیات «توفان فلز» به دولت امریکا اخطار می‌کند در صورت عدم خروج از خاک ترکیه، بمبها را منفجر خواهد کرد. امریکاییان این هشدار را جدی نمی‌گیرند، واشنگتن در پی انفجار نخستین بمب اتمی ناپود می‌شود و پایتخت امریکا به میامی منتقل می‌گردد. دولت ترکیه که از اقدامات این جاسوس خودپی اطلاع است، پس از بمباران آنکارا بالاخره به پرونده توطئه دست می‌یابد و چهار قدرت بزرگ جهانی (روسیه، چین، آلمان و فرانسه) را در جریان می‌گذارد. کارشناسان روسی، ولادیمیر پوتین را قانع می‌کنند که در صورت پیروزی امریکا سیادت همه جانبه این کشور بر جهان تأمین می‌شود. پوتین سه قدرت دیگر را با خود همدستان می‌سازد و آنها پس از آنکه هر یک وعده دریافت سهمی از ذخایر بور ترکیه را گرفتند به ایالات متحد هشدار می‌دهند که عملیات نظامی خود را متوقف سازد. امریکاییان که پایتخت شان ویران شده و با ائتلافی جهانی روبه‌رو هستند، تسلیم می‌شوند و پایان عملیات «توفان فلز» را اعلام می‌کنند. ارتش امریکا از ترکیه خارج می‌شود. نوحفاظله کاران، بوش را برکنار می‌کنند و رامسفلد را به جای او می‌نشانند. دولت ترکیه سربلند و پیروز بازسازی کشور را آغاز می‌کند.

کنده است. مجلس ترکیه، در مارس ۲۰۰۳، با حمله امریکا به عراق از طریق خاک ترکیه مخالفت کرد. اشغال عراق، تأسیس حکومت کردستان عراق و همکاریهای تنگاتنگ نیروهای امریکایی با کردان عراق نگرانیهای بسیاری را در ترکیه دامن زده است. به ویژه آنکه بخشی از کردان ترکیه نیز چشم امید به سیاست امریکا دوخته‌اند و حتی گروهی از نیروهای انشعابی از حزب کارگران کردستان (پ.ک.ک) به سرکردگی عثمان اوجلان (برادر عبدالله اوجلان رهبر تاریخی حزب که در ترکیه زندانی است)، خواستار همکاری با ایالات متحد شده‌اند.^{۱۰} از همین رو، می‌توان توفان فلز را بیشتر بازتاب هراس ترکان از سیاستهای امریکا در خاورمیانه و نزدیک دانست. خشم افکار عمومی ترکیه از سیاستهای ایالات متحد امریکا راز سر به مهری نیست. روزنامه‌های ترکیه پوشش خبری وسیعی به رویدادهای عراق می‌دهند و در مقاله‌های خود رفتار پرنخوت سربازان امریکایی و خشونت آنان را برجسته می‌کنند. بی‌سبب نبود که در ژانویه ۲۰۰۴، یعنی ده ماه پیش از انتشار کتاب توفان فلز، در یکی از محله‌های قدیمی و سنتی آنکارا برخی مغازه‌داران ورود امریکاییان را به مغازه‌های خود ممنوع کرده بودند. در پیست ویتترین مغازه‌های آنها این‌گهی دیده می‌شد: «به امریکایی‌ها جنس فروخته نمی‌شود».^{۱۱} این ماجرا بحرانی در روابط دیپلماتیک دو کشور پدید آورد. رادیو بی.بی.سی نیز در نظر سنجی‌ای که پس از انتخاب مجدد بوش به ریاست جمهوری امریکا، در بیست و یک کشور جهان انجام داد، احساسات ضد امریکایی را در ترکیه نیرومندتر از سایر کشورها ارزیابی کرد. به گزارش بی.بی.سی، ۸۲ درصد ترکان شرکت‌کننده در این نظر سنجی، گرایشهای ضد امریکایی داشته‌اند.^{۱۲} اگر امریکاییان از انتشار کتاب توفان فلز برآشفتنند، واکنشها در ترکیه به گونه‌ای دیگر بود. به گفته مراد تکین، مقاله نویسنده روزنامه رادیکال، مسئولان وزارت امور خارجه ترکیه و ستاد ارتش و اعضای هیئت دولت کتاب را با دقت و علاقه خوانده‌اند.^{۱۳} صاحب یک کتابفروشی در استانبول بر آن است که روشفکران توفان فلز را تحقیر می‌کنند اما سیاستمداران ترک و به ویژه دولت‌مردان حزب عدالت و توسعه به این کتاب دلچسپی خاصی دارند.^{۱۴} بوراک تورنا معتقد است که این داستان امری نامحتمل نیست و هر لحظه ممکن است بین نیروهای کرد عراق و پشتیبانان امریکایی شان و ارتش ترکیه درگیریهایی یا تاجی فاجعه‌بار پیش بیاید. روزنامه‌ها و نشریه‌های جنجالی ترکیه نیز به بهانه ستایش از توفان فلز به جو بیگانه‌بیزاری، کردستیزی و ناسیونالیسم بیمارگونه و لگام گسیخته دامن می‌زنند. همین روزنامه‌ها کارزار گسترده‌ای را بر ضد اریک ادلمن، سفیر ایالات متحد امریکا در ترکیه به راه انداختند. در ژوئیه ۲۰۰۳، دولت امریکا به منظور رفع سوء تفاهمی که در پی اشغال عراق در روابط امریکا و ترکیه پیدا شده بود، اریک ادلمن را به عنوان سفیر به ترکیه فرستاد. ادلمن کارشناس روسیه و آسیای میانه و از نزدیکان خانواده بوش است. وزارت امور خارجه امریکا تصور می‌کرد به سبب پیشینه زیست خانواده ادلمن در ترکیه، ترکان با او هم‌دلی خواهند داشت.^{۱۵}

نخستین وظیفه ادلمن، جلب اعتماد مقامات ترکیه و به ویژه رجب طیب اردوغان، نخست‌وزیر این کشور بود. ادلمن به محض ورود به ترکیه خواستار ملاقات با نخست‌وزیر و وزیر امور خارجه شد. اما به او اطلاع دادند که فعلاً باید صبر

کند زیرا سفرای پاکستان و سوئد و چند کشور دیگر پیش از او تقاضای ملاقات کرده‌اند. ادلمن کوشید با شخصیت‌های فرهنگی و اقتصادی ترکیه ملاقات کند، اما روزنامه‌های ترکیه او را متهم به مداخله در امور داخلی این کشور کردند. یعنی شفق، روزنامه نزدیک به حزب عدالت و توسعه، رفتار او را متکبرانانه و شبیه به رفتار «فرمانداران مستعمره‌ها» دانست و روزنامه ملیت او را عنصری نامطلوب خواند و نوشت اگر امروز افکار عمومی در ترکیه به شدت ضد امریکایی است، این نتیجه رفتار ادلمن و امثال اوست.^{۱۶} دامنه کارزار برضد سفیر یهودی تبار امریکا چنان پر دامنه بود که ادلمن پس از هیجده ماه از مقام خود استعفا داد و در سال ۲۰۰۵ ترکیه را ترک کرد.

«دره گرگان - عراق»: رامبوی بسفر و انتقام از امریکاییان

یکی دیگر از نشانه‌های بدگمانی به سیاستهای امریکا را در فیلم «دره گرگان - عراق» (۲۰۰۵)، ساخته سردار آکار می‌توان دید که پر هزینه‌ترین و در عین حال پر فروش‌ترین فیلم تاریخ سینمای ترکیه است.^{۱۷} داستان فیلم بر اساس رویدادی واقعی ساخته شده است. در ۴ ژوئن ۲۰۰۳، نیروهای واحد ۱۷۳ هوآبرد ارتش امریکا به فرماندهی سرهنگ ویلیام سی. می‌ویل وارد مخفیگاه نیروهای ویژه ترک در نزدیکی سلیمانیه (شمال عراق) شدند. سربازان ترک تصور کردند منظور امریکاییان بازدیدی دوستانه در چارچوب همکاری‌های نظامی دو کشور است، غافل از آنکه کشتیبان را سیاستی دگر آمد! نظامیان امریکایی که قصد تسلط مطلق بر منطقه را داشتند، یازده سرباز و افسر ترک مستقر در این مخفیگاه را دستگیر و خلع سلاح کردند و در حضور مردم محل بر سر آنان گونی کشیدند و با خود به پایگاهشان بردند. بازداشت نظامیان ترک شصت ساعت طول کشید. دولت امریکا، بسیاری دیر به پیامدهای ناگوار این رفتار پی برد. رامسفلد، وزیر دفاع وقت، در بیانیه‌ای از این ماجرا ابراز تأسف کرد اما کار از کار گذشته بود و یکی از افسران دستگیر شده، پس از آزادی خودکشی کرد. تا اینجا، فیلم رویدادی واقعی را تصویر می‌کند، هر چند نامها عوض شده‌اند و ویلیام سی. می‌ویل در فیلم ویلیام مارشال نام دارد و نقش او را بیلی زین، هنرپیشه امریکایی، بازی می‌کند. به روایت فیلم، افسر ترک، ستوان سلیمان اصلان، پیش از خودکشی به یکی از دوستانش که افسر نیروهای ویژه اطلاعاتی است نامه‌ای می‌نویسد و از او می‌خواهد انتقام بی‌احترامی به ارتش ترکیه را از امریکاییان بگیرد. افسر یادشده که روزنامه‌های ترکیه او را «رامبوی بسفر» خوانده‌اند، همراه با گروهی تحت فرماندهی اش با کشتن سه پیشمرگ کرد وارد عراق می‌شود و عملیات گسترده‌ای را برای یافتن و از میان بردن فرمانده امریکایی آغاز می‌کند. در «دره گرگان - عراق»، بر رفتار غیرانسانی و مسلمان ستیزانه امریکاییان و از جمله شکنجه زندانیان زندان ابوغریب بسیار تأکید شده است. در پایان فیلم، «رامبوی بسفر»، پس از ماجراهای بسیار که به کشته شدن دوست دخترش می‌انجامد، فرمانده امریکایی را با دشنه از یاد می‌آورد. دره گرگان - عراق را تبلور سمت گیری ضد امریکایی راست‌گرایان افراطی ترکیه دانسته‌اند. اما شمار ستایشگران فیلم بسیار بیشتر از وابستگان گروه‌های راست افراطی و مافیای ترکیه است. گذشته از توده انبوه مردم، مقامات رسمی کشور و از جمله اعضای بلندپایه دولت و حزب عدالت و توسعه فیلم را ستوده‌اند. این

«این ترکان دیوانه» و دفاع ابدی از سرزمین ترکیه

احساس ناامنی و خطر تجزیه کشور که برخی محافل سیاسی نظامی ترکیه بدان دامن می‌زند به پیدایش گفتمانی منجر شده که وضعیت ترکیه امروز را به دوره جنگهای استقلال (۲۲-۱۹۱۹) تشبیه می‌کند. بنا به روایات رسمی، در این دوره ملت دلاور ترک، دست تنها به دفاع از حاکمیت ملی خود برخاست، بی سبب نیست که کتاب این ترکان دیوانه، نوشته تور گوت اوزاکمان که به شرح رویدادهای این دوره می‌پردازد، از زمان انتشار (۲۰۰۵) تا کنون، ۲۷۴ بار تجدید چاپ شده و یک میلیون نسخه از آن به فروش رفته است. نخبگان سیاسی ترکیه و از جمله شخص رئیس جمهور از این کتاب ستایش کرده اند و حتی گفته شده که قرار است این کتاب در برنامه درسی دانشکده افسری گنجانده شود.^{۲۸} اوزاکمان کتاب خود را داستانی تاریخی خوانده که حاصل پنجاه سال پژوهش او در اسناد تاریخی ترکیه است. این ترکان دیوانه، داستان فروپاشی امپراتوری عثمانی و تأسیس جمهوری ترکیه است. درگیری عثمانیان در جنگ جهانی اول، زندگی سربازان و افسران در این سالها، رقابت قدرتهای امپریالیستی برای تجزیه امپراتوری، «خیانت‌های ارمنیان» و همدستی آنان با روسیه، عملیات «قوای ملیه» به فرماندهی مصطفی کمال (آتاتورک) بر ضد اشغالگران یونانی، ایتالیایی، فرانسوی و انگلیسی بن مایه‌های کتاب را تشکیل می‌دهند. این ترکان دیوانه از میهن دوستانی می‌گوید که در سیاه‌ترین روزهای شکست و اشغال کشور، با گردن فراری در برابر دشمن ایستادند و در راه استقلال ترکیه همه دشواریها را به جان خریدند. جنگ استقلال ترکیه به گفته اوزاکمان «مشروعترین و مقدس‌ترین جنگ ضد امپریالیستی» تاریخ است.^{۲۹} در سال ۲۰۰۵، همزمان با انتشار این کتاب، موج بزرگداشت رویدادهای تاریخی مربوط به این دوره بالا گرفت و دولت ترکیه روز پیروزی نیروهای ترک به فرماندهی مصطفی کمال را بر نیروهای انگلیسی در تنگه داردانل (۱۹۱۵) روز «شهیدان» اعلام کرد. در همین سال، پس از وقفه‌ای چهل و هفت ساله، بزرگداشت خاطره سربازان ترکی که در جریان دفاع از استانبول (۱۹۲۰) جان باخته بودند، از سر گرفته شد.^{۳۰}

شورش اقوام و ملت‌های تحت تابعیت امپراتوری عثمانی و فروپاشی آن زخم‌هایی عمیق بر روح ترکان برجای گذاشته است. ترکان که خود را فرمانروایانی معتدل و با مروت می‌دانستند، جداسازی اقوام گوناگون را نشانی از خیانت و قدرناشناسی آنان دانستند و به این نتیجه رسیدند که جز خود تکیه‌گاهی ندارند. بازتاب این روحیه را در حکم‌نهایی دادگاه شیخ سعید، رهبر شورش بزرگ کردان در ۱۹۲۵، می‌یابیم: «علت و منشا شورش اخیر که در استانهای خاوری میهن ابدی ترک روی داد همان است که در گذشته‌ای نه‌چندان دور بوسنی - هرزگوین (ب) و آلبانی را به رغم برادری پانصدساله شان با ترکان به جداسازی کشاند. آنان از پشت به ملت ترک خنجر زدند، حال آنکه ترکان همواره بیشترین شفقت را به هم‌میهمان خود نشان داده‌اند».^{۳۱}

مصطفی کمال کوشید با برانگیختن این احساس که توطئه‌های سازمان یافته از همه سو استقلال و امنیت ترکان را تهدید می‌کند، یکپارچگی و همگونی سیاسی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری نوپیدا را ترغیب کند. در دومین کنگره بزرگ حزب جمهوری خواه خلق (۱۵ اکتبر ۱۹۲۷)، مصطفی کمال وظیفه جوانان ترک را آمادگی برای

ساختاری «نظریه توطئه سرمایه داری جهانی و کنسر سیوم یهودی - آمریکایی - ماسونی به یکی از ساده‌ترین راه‌های توضیح مشکلات اقتصادی - اجتماعی ترکیه تبدیل شد. یکی از شایعات رایج برای توضیح و توجیه بحران اقتصادی این بود که ترکیه دارای منابع زیرزمینی بسیار غنی است اما بر اساس یک ماده محرمانه معاهده سبور تا سال ۲۰۰۱، حق بهره‌برداری از این منابع را نداشته است. با سپری شدن این دوره ممنوعیت، سرمایه داری غرب که یهودیان بر آن چیره‌اند، بحران اقتصادی را پدید آورده است تا مانع بهره‌برداری ترکیه از این منابع شود.^{۳۲} بدین ترتیب، سیاست‌های اقتصادی دولت و تصمیم‌گیرهای آن و با سازوکارهای عینی اقتصادی هیچ یک نقشی در پیدایش بحران نداشته و ندارند و قدرتهای بیگانه برای آنکه مانع بهره‌وری ترکان شوند، بحران اقتصادی را پدید آورده‌اند. شایعه دیگر در این دوره، این بود که شهروندان اسرائیل سرمایه‌های هنگفتی به استانهای کردنشین ترکیه منتقل کرده‌اند و شماری از زنان اسرائیلی برای زایمان به ترکیه می‌آیند تا با تولد کودکان در ترکیه بتوانند در این کشور زمین و ملک بخردند و ماجرای تصاحب زمینهای فلسطینیان را در ترکیه تکرار کنند. این شایعه چنان پر دامنه بود که ستاد ارتش، سازمان امنیت (میت) و وزارت دفاع به تحقیق در این باره پرداختند و با صدور بیانه‌هایی آن را نادرست خواندند.^{۳۳} دشمن نه فقط در بیرون، بلکه در داخل کشور نیز حضور دارد. کتاب افندی (استانبول، ۲۰۰۴)، نوشته سونر یالچین با شرح داستان زندگی یک خانواده دومنه (یهودیان اسلام آورده) به افشای سیادت پنهان این گروه بر زندگی سیاسی و اقتصادی ترکیه می‌پردازد. به گفته این نویسنده، عدنان مندرس (۱۹۶۱ - ۱۸۹۹)، نخست وزیر ترکیه و وزیر امور خارجه دولت او که هر دو پس از کودتای ۱۹۶۰، به داراویخته شدند، یهودی تبار بوده‌اند. در پی این به اصطلاح افشاگرها، برخی روزنامه‌نگاران ترک از وجود خانواده‌ای کرد به نام بارزان در اسرائیل خبر دادند و بر همین اساس، شایع شد که کردان بارزانی عراق نیز در اصل یهودی‌اند و یهودیان از پشت پرده جنبش کرد را می‌گردانند.^{۳۴}

کردستیزی در جمهوری ترکیه پیشینه دیرینه‌ای دارد و احساسات ضد کرد از دهه ۱۹۸۰ به این سو، در پی رویارویی مسلحانه حزب کارگران کردستان (پ.ک.ک) با نیروهای دولتی بسیار بالا گرفته است. طیف وسیعی از نیروهای سیاسی ترکیه از راست افراطی تا میانه‌روهای راست و چپ با این کردستیزی همداستان‌اند. راست‌گرایان افراطی ترک دیگر از طرح شعارهایی چون «پاک‌سازی قومی پیشگیرانه» و «نابودسازی کردان با استفاده از سلاحهای کشتار جمعی» ابایی ندارند.^{۳۵} در نوشته‌هایی که از طریق اینترنت به سرعت در دسترس همگان قرار می‌گیرد، کردان مسئول تمام نابسامانیهای جامعه ترکیه (تروریسم، جنایت، قاچاق، روسپی‌گری و حتی گدایی) تلقی می‌شوند.^{۳۶} در واکنش به این جو ناسالم، ۲۰۰ روشنفکر ترک در نامه سرگشاده‌ای (۱۱ آوریل ۲۰۰۵) درباره خطر گسترش کینه‌توزیهای قومی و درگیریهای خشونت‌آمیز هشدار دادند. به گمان آنان، آرامش مدنی و فرایند استقرار دموکراسی در ترکیه در معرض خطر است. موضع‌گیری روشنفکرانی چون اورهان یاموک از آن رو با واکنش تند نخبگان سیاسی ربه‌رو می‌شود که همداستانی عمومی درباره گذشته ترکیه و هویت ملی ترک را برهم می‌زند.

فیلم به گفته یک روزنامه نگار ترک نقش در بیجه اطمینان را دارد، زیرا با انتقام خیالی افسر ترک از امریکا ناخشنودی و خشم مردم را از توهین امریکاییان به ارتش ترکیه آرام می‌کند. به گفته این روزنامه نگار، همان طور که رامبو در دوره رونالد ریگان، اعتماد به نفس امریکاییان را تقویت می‌کرد، قهرمان «دره گرگان» نیز به ترکان که احساس می‌کنند کشورشان از همه سو در محاصره دشمن است، اعتماد به نفس و آرامش می‌بخشد.^{۳۸}

سردشمن روابط ترکیه و ایالات متحده امریکا و دشواریهای عینی و ذهنی‌ای که بر سر راه پذیرش ترکیه در اتحادیه اروپا وجود دارد، سبب شده است که برخی از نظریه پردازان مسائل استراتژیک چون احمد داووداوغلو، استاد دانشگاه و مشاوران نزدیک رجب طیب اردوغان، نخست وزیر ترکیه، با طرح نظریه «ترغای استراتژیک»، خواستار تجدید نظر در خطوط کلی سیاست خارجی ترکیه شوند. به گفته داووداوغلو، مسلم است که ترکیه پیوندهای نزدیکی با اروپا و امریکا دارد، اما محیط «طبیعی» این کشور، حوضه مدیترانه، دریای سیاه، قفقاز و خاورمیانه است. از همین رو ترکیه به جای آستان بوسی در گاه ایالات متحده و اتحادیه اروپا باید به کشورهای واقع در محیط «طبیعی» خود و به ویژه روسیه و ایران نزدیک شود که منابع نفت و گاز فراوان دارند.^{۳۹} بی سبب نیست که بخش بعدی توفان فلز - یا توفان فلز - ۲ به حمله اروپا به ترکیه اختصاص یافته است. این حمله به تحریک محافل نژادپرست و نئونازی با کشتار دسته جمعی مهاجران ترک در اروپا آغاز می‌شود.

«نبردمن»: از یهودی ستیزی تا کردستیزی

در ادبیات توطئه باور، صهیونیست‌ها، یاران و همداستان ایالات متحده و در واقع طراحان اصلی توطئه‌های ضد ترک به شمار می‌آیند. مشکل این است که در نوشته‌ها و آوازه‌گریهای افشاگران توطئه، مبارزه با سیاستهای دولت اسرائیل و یا صهیونیسم، در طرفه‌العینی به یهودی ستیزی تبدیل می‌شود. ادبیات یهودی ستیزانه در ترکیه خوانندگان بسیار دارد. نبردمن و وصیتنامه سیاسی هیتلر در دو سه سال گذشته در زمره پرفروش‌ترین کتابها در ترکیه بوده‌اند. نبردمن، نخستین بار در سال ۱۹۳۹ به ترکی ترجمه شد و هر چند سال یک بار به تعداد محدودی تجدید چاپ می‌شد. در چند سال گذشته شمار مشتاقان این کتاب چنان افزایش یافته که سیزده ناشر مختلف به طور جداگانه آن را چاپ کرده‌اند. از میزان فروش کتاب آگاهی درستی در دست نیست، اما به گفته مسئول کتابفروشی استقلال در استانبول، نبردمن در سال ۲۰۰۵، سه هفته پرفروش‌ترین کتاب بود و حدود ۲۰۰ هزار نسخه از آن به فروش رفته است.^{۴۰} این کتاب در فروشگاههای بزرگ، فروشگاهها، کتابفروشیهای دانشگاهی و حتی در موزه‌ها در کنار آثاری درباره توپکاپی و یا مسجد ایاصوفیه عرضه می‌شود. در کنار آثار کلاسیک یهودی ستیزانه چون پروتکل‌های فرزانگان صهیون^{۴۱} که به طور مرتب تجدید چاپ می‌شود، نویسندگان ترک چون عدنان خواجه (هارون بیچی) و طلعت تورهان نیز در نوشته‌های جنجالی خود، توطئه «یهودی - ماسونی» را برای از بین بردن دولت - ملت‌ها و ایجاد حکومتی جهانی به سرکردگی ایالات متحده امریکا افشا می‌کنند.^{۴۲}

پس از بحران اقتصادی سالهای ۲۰۰۰ و ۲۰۰۱ در ترکیه و بازگشت کمال درویش، اقتصاددان لیبرال ترک، از بانک جهانی به وزارت اقتصاد ترکیه و کاربست سیاست «تعديل

۲۱. پروتکل‌های فرزانگان صهیون (Protocoles des Sages de Sion) سندی جعلی است که در سالهای ۱۹۰۱-۱۹۰۰ در باریس زیر نظر بی‌بر ایوانوویچ راجکوفسکی سرپرست شعبه عملیات خارج از کشور پلیس سیاسی روسیه تزاری تهیه شد. ادعا می‌شود که این سند صورت جلسه نشست محرمانه سران «یهودیت جهانی» و دربرگیرنده رهنمودهای آنان برای تأمین سیادت یهودیان و فراماسون‌ها بر جهان است. بخش بزرگی از این سند برگرفته از کتاب فراموش شده مورس ژولی است به نام گفت و گوی مایکاول و منتسکیو در چپم که در سال ۱۸۶۴ در بروکسل برضد ناپلئون سوم منتشر شده بود. در اروپای پس از جنگ جهانی دوم، فقط نئونازی‌ها این نوشته را سندی جدی تلقی می‌کنند. اما در کشورهای اسلامی، این سند جعلی به طور مرتب تجدید چاپ می‌شود و بر روی سایت‌های اینترنتی گروه‌هایی چون حماس دیده می‌شود.

23. Ebru Bulut, « Portrait d'une Anatolie assiégée », in *La vie des idées*, (juillet - août 2006), n° 14, pp. 39-40.

بحران اقتصادی ۲۰۰۰-۲۰۰۱، در پی بحران اعتماد سیاسی آغاز شد. احمد نجات سزگر که در آوریل سال ۲۰۰۰ به ریاست جمهوری رسید، در جلسه شورای امنیت ملی از فساد فراگیر دستگاه دولت و نزدیکان بولنت اجویت، نخست وزیر، به شدت انتقاد کرد و خطاب به او گفت: «شما بر روی لجن نشسته اید» و سپس متن قانون اساسی را به طرف هشام الدین اوزکان، معاون نخست وزیر و از سرمایه داران بزرگ ترکیه، برتاب کرد. اجویت بلافاصله جلسه شورای امنیت ملی را ترک کرد و چند روز بعد در مصاحبه مطبوعاتی خود با شدت و حدیثی به سابقه به رئیس جمهور حمله کرد. چند دقیقه پس از پایان این مصاحبه، ده میلیارد دلار اوزاز ترکیه خارج شد. فرار ارز بنیادهای اقتصاد شکننده ترکیه را به لرزه درآورد و بحران اقتصادی با پیامدهای پرحرمانه آن آغاز شد.

برای آگاهی از پیشینه کردستیزی در ترکیه بنگرید به: دیوید مک داول، تاریخ معاصر کرد، ترجمه ابراهیم یونس، (تهران: پانیز، ۱۳۸۰)، صص ۶۹۱-۶۱۷

27. Tanil Bora, "Le nationalisme populaire et la question kurde", in *Lavie des idées*, (juillet-août 2006), p. 64.

28. Turgut Ozakman, *Suçilgin Türkler*, (Istanbul : Bilgi Yay, 2005).

برای گزارشی از این کتاب بنگرید به:

32. Georges Daniel, *Atatürk. Une certaine idée de la Turquie*, (Paris : L'Harmattan, 2000), pp. 239-240.

۳۳. در سال ۱۹۹۷، ارتش ترکیه بدون آنکه از پادگانهای خود خارج شود با فشار و تهدید، دولت قانونی نجم الدین ارکان، رهبر اسلام گرایان ترک، را سرنگون کرد. روزنامه‌های ترکیه این ماجرا را «کودتای پست مدرن» نامیدند.

۳۴. «شورای امنیت ملی» پس از کودتای ۱۹۶۰ به وجود آمد. اعضای آن عبارت بودند از: رئیس جمهور، نخست وزیر، وزرای دفاع، امور خارجه و کشور، رئیس کل ستاد ارتش و فرماندهان نیروهای سه گانه و ژاندارمری. مجربان کودتای ۱۹۸۰، اعضای نظامی شورا بودند. پس از کودتای ۱۹۸۰ و تعطیل مجلس، این شورا نقش نهاد قانونگذاری را بر عهده گرفت. اعضای مجلس مشورتی برای تدوین قانون اساسی ۱۹۸۲، رانیز همین شورا تعیین کرد. به موجب قانون اساسی ۱۹۸۲، شورای وزیران موظف است اجرای رهنمودهای شورای امنیت ملی را در صدر کارهای خود قرار دهد. در سال ۲۰۰۱، به منظور تسهیل پذیرش ترکیه در اتحادیه اروپا، تعداد اعضای غیر نظامی شورا افزایش یافت و از قدر قدرتی آن کاسته شد.

Metin Heper, *Historical Dictionary of Turkey*, (Lanham : The Scarecrow Press, Inc, 2002), pp. 146-147.

نویسنده کتاب انجمنهای مخفی و قدرت آنها در سده بیستم (۱۹۹۳) مروج این نظریه است که فرقه شیطان پرست ایلمیناتی (Illuminati) که در سده هجدهم شکل گرفته و فراماسون‌ها و یهودیان ارکان اصلی آن هستند، با نفوذ در سازمانها و نهادهای گوناگون، در صدد ایجاد حکومت جهانی است. به گمان توطئه باوران، سیاستهای دولت آمریکا از رهنمودهای انجمن مخفی جامعه و استخوانپها (SkullandBones) الهام می‌گیرد. این انجمن در سال ۱۸۳۲ در دانشگاه ییل تأسیس شده و جرج دبلیو بوش و جان کری، رقیب دموکرات او در انتخابات ۲۰۰۴، هر دو در آن عضو و هم پیمان اند و اختلاف نظر هایشان از مقوله جنگ زرگری است. لوئیس فرخان، رهبر سازمان سپاه پوستان مسلمان آمریکا، به نام ملت اسلام، شیوع بیماری ایدز را توطئه ای برای نسل کشی سپاه پوستان می‌داند. برای بحثی درباره توطئه جهانی، ریشه‌ها و نمودهای آن بنگرید به:

Pierre-André Taguieff, *L'imaginaire du complot mondial (aspects d'un mythe moderne)*, (Paris : mille et une nuit, 2006).

8. Burak Turna ; Orkun Uçar, *Métal Firtna*, (Istanbul : Timas yay, 2004).

گزارش فشرده ای از محتوای کتاب در مقاله زیر آمده است:

۹. سبور، نام شهری است در حومه پاریس. در اوت ۱۹۲۰، در این شهر معاهده ای بین نیروهای پیروز در جنگ جهانی اول و حکومت استانبول به امضا رسید. بر اساس این معاهده، سرزمینهای عربی از عثمانی جدا و جزایر دریای اژه به یونان واگذار شد. جزایر دودکانز (Dodecanese) به ایتالیا رسید. ارمنستان به عنوان کشوری مستقل به رسمیت شناخته شد و قرار شد کردان در شرق فرات به خودمختاری دست یابند و یک سال بعد در مورد استقلال سرزمینهای خود تصمیم بگیرند. بر طبق مقررات این معاهده، تنگه های بسفر و داردانل تحت نظارت بین المللی قرار گرفتند و قرار شد تعداد نفرات ارتش عثمانی از پنجاه هزار نفر تجاوز نکند و تحت نظارت افسران اروپایی اداره شود. مین دوستان ترک به سرکردگی مصطفی کمال این معاهده را نپذیرفتند و در پی پیروزی بر اشغالگران انگلیسی، فرانسوی، یونانی و ایتالیایی معاهده سور عملا لغو شد و در سال ۱۹۳۳ معاهده لوزان بین حکومت آنکارا و قدرتهای اروپایی به امضا رسید. در خاطره جمعی ترکان، معاهده سور نماد شکست و تسلیم و تجزیه کشور است.

۱۰. گفت و گوی عثمان اوجالان با روزنامه میلت (۶ سپتامبر ۲۰۰۴) به نقل از:

Sabri Cigrel, ; Didier Le Saout, *Öcalan et le PKK*, (Paris : Maisonneuve et larose, 2005), p. 381.

11. Alexandre del Valle, ; Emmanuel Razavi, « Anti-sémitisme et anti-américanisme en Turquie », in *www.alexandrevalle.com/art=198*.

12. Marc Semo, « La guerre en best-seller », in *Libération*, (6/4/2005), *www.ataturque.asso.fr*.

13. Yigal Schleifer, « Sure it's fiction . But many Turks see fact in anti-us novel » in *www.csmonitor.com/2005*

برای آگاهی از واکنشهای خوانندگان بنگرید به سایت اینترنتی ناشر توکان فلز با این مشخصات:

۱۵. خانواده مادری ادلمن در دهه ۱۹۲۰ از روسیه به ترکیه پناهنده شد. مادر اریک ادلمن در ترکیه به دنیا آمده است و یکی از دایه های او سالها استاد دانشگاه آنکارا بود.

Michel Gurfinkiel, « Ankara s'eloigne », in *Valeurs actuelles*, n° 3579 (1/07/2005), *www.nuitdoriente.com*

۱۷. «دره گرگان» (Kurtler Vadisi) دراصل مجموعه ای تلویزیونی است درباره مبارزه سازمانهای اطلاعاتی-امنیتی با مافیای دشمنان گوناگون ترکیه. این مجموعه به سبب آوازه گیریهای ضد امریکایی و ضد یهودی اش بسیار معروف شده است. در فیلم سینمایی «دره گرگان-عراق» قهرمان این مجموعه تلویزیونی، برای انتقام گرفتن از امریکاییان به عراق می رود.

مقابله با توطئه های دشمنان دانست : «ای جوان ترک ! نخستین وظیفه تو پاسداری و دفاع ابدی از استقلال ترکان و جمهوری ترک است. این یگانه بنیاد زندگی و آینده توست (...). در آینده نیز دشمنانی در داخل و خارج پیدا خواهند شد (...). دشمنان استقلال و جمهوری (...). ممکن است با زور یا حيله و فریب، تمام شهرها و زرادخانه های میهن عزیز تو را در اختیار گیرند. ممکن است ارتش میهن تو از هم بپاشد و سراسر سرزمین تو به تصرف دشمن درآید. از این بدتر و ناخوشایندتر، ممکن است در کشور، ارباب قدرت از خود بی تفاوتی و بی توجهی نشان دهند و یا حتی خیانت کنند (...). اما تو که آینده تریه را در دست داری، حتی در چنین اوضاع و احوالی نیز یگانه وظیفه ات، حفظ استقلال ترکان و جمهوری ترک است». ۳۲. بدین ترتیب، هراس از خطر تجزیه ترکیه که به قلعه محاصره شده ای تشبیه می‌شود به یکی از بنیادهای روان شناسی جمعی ترکان و فرهنگ سیاسی این کشور تبدیل شده است. گذشته از این، سه کودتای نظامی (۱۹۶۰، ۱۹۷۱ و ۱۹۸۰) و یک «کودتای پست مدرن» (۱۹۹۷) (۳۳) و وجود نهادهایی چون «شورای امنیت ملی» (۳۴) که حرف آخر را در زمینه تصمیم گیریهای سیاسی و مسائل استراتژیک می‌زند این تصور را پدید آورده که نهادهای رسمی کشور چون هیئت دولت، نخست وزیر و نمایندگان مجلس عروسکاتی هستند که یک گروه چند نفره از پشت پرده آنها را هدایت می‌کند.

۱. کارل بوبر، حدسها و ابطالها، ترجمه احمد آرام، (تهران: انتشارات، ۱۳۶۳)، ص ۴۲۵ (با تغییراتی در ترجمه).

2. Hamit Bozarslan, *Histoire de la Turquie contemporaine*, (Paris: La Découverte, 2004), pp. 92-93

3. Ebru Bulut, « Tempête de Métal : le nationalisme populaire et ses peurs », *Lavie des idées*, juillet/août 2005. (*www.repid.com/article=372*)

۴. ارزیابی تاریخ نگاران اسلام گرای ترک از اصلاحات دوره تنظیمات یکسره منفی است. به گمان آنان این اصلاحات با سست کردن بنیادهای جامعه سنتی، راهگشای نفوذ غرب در امپراتوری عثمانی و سیادت کشورهای اروپایی بر این کشور بوده اند. بنگرید به:

Osman Okyar, « A new look at the recent political, social and economic historiography of the Tanzimat », in *Economic et Societé dans l'Empire ottoman (fin du XVIIIè début du XXè siècle)*, (Paris : CNRS, 1983), pp. 33-45

این تاریخ نگاران، ترکان جوان را آلت دست یهودیان می‌شمارند و بر کنساری سلطان عبدالحمید دوم را نتیجه مخالفت او با رخنه صهیونیست‌ها در فلسطین می‌دانند. برای ارزیابی مستندی از روابط ترکان جوان با سازمانهای صهیونیستی بنگرید به:

Robert Olson, « The young Turks and the Jews : A historiographical revision », in *Turçica*, n° XVIII, (1986), pp. 219-235.

در نوشته‌های توطئه باوران ادعا می‌شود که خانواده مصطفی کمال از یهودیان نومسلمان بودند و او مأمور بر انداختن خلافت به منظور تضعیف جهان اسلام بوده است.

۵. درباره رواج توطئه در بین ایرانیان بنگرید به: پروانده ابراهامیان، «فکر توطئه چینی در فرهنگ سیاسی ایران»، کنگاش (نیویورک)، دفتر هفتم، تابستان ۹۶ و نیز احمد اشرف، «توطئه توطئه»، گفتگو (تهران)، شماره ۸، تابستان ۷۴، ص ۷-۴۵.

۶. در این ایده‌های اساسی کتاب خود، رمی داونیچی، را که طرف سه سال ۴۰ میلیون نسخه از آن به فروش رفته از کتاب خون مقدس و جام مقدس (The Holy Blood and The Holy Grail) گرفته که در سال ۱۹۸۲ در لندن انتشار یافت و سه نویسنده آن مدعی بودند که رموز راه‌های تاریخ غرب مسیحی را برملا کرده اند. نویسندگانی چون ویلیام گی کار (۱۹۵۹-۱۸۹۵) و یان اودو هولی (Jan Udo Holey)